

Brüssel, 5. juuli 2022
(OR. en)

10791/22

LIMITE

ELARG 55
ME 1

I/A-PUNKTI MÄRKUS

Saatja:	Laienemise ja ELiga ühinemisläbirääkimisi pidavate riikide töörühm
Saaja:	Alaliste esindajate komitee / nõukogu
Kuupäev:	5. juuli 2022
Eelmise dok nr:	WK 9357/22 REV 1
Teema:	ASSOTSIEERIMINE MONTENEGROGA – Euroopa Liidu seisukoha kindlaksmääramine stabiliseerimis- ja assotsiatsiooninõukogu 11. istungiks

1. Pidades silmas ELi-Montenegro stabiliseerimis- ja assotsiatsiooninõukogu 11. istungit, on töörühm viimistlenud Euroopa Liidu seisukoha käesoleva märkuse lisas esitatud kujul.
2. Eeldusel, et alaliste esindajate komitee selle kinnitab, palutakse nõukogul liidu seisukoht käesoleva märkuse lisas esitatud kujul heaks kiita.

ELI-MONTENEGRO
STABILISEERIMIS- JA ASSOTSIATSIOONINÕUKOGU 11. ISTUNG

14. JUULI 2022

KAVAND: ELI ühine seisukoht

Euroopa Liit väljendab heameelt ELi-Montenegro stabiliseerimis- ja assotsiatsiooninõukogu istungi toimumise üle. See istung pakub õigeaegse võimaluse vaadata üle Montenegro edusammud ELiga ühinemise ettevalmistamisel pärast viimase stabiliseerimis- ja assotsiatsiooninõukogu istungi toimumist peetud stabiliseerimis- ja assotsiatsioonikomitee ja allkomiteede koosolekuid.

Punkt 1. Päevakorra vastuvõtmine

Punkt 2. 27. juunil 2019 toimunud stabiliseerimis- ja assotsiatsiooninõukogu kümnenda istungi protokollki kinnitamine

Punkt 3. Suhted stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames

**3.1. Ühinemisstrateegia, arvestades eelkõige komisjoni 2021. aasta aruannet
Montenegro kohta**

EL kinnitab taas oma täielikku toetust Montenegro Euroopa-väljavaatele. EL peab tervitatavaks ühinemisläbirääkimistel seni tehtud üldisi edusamme, mille käigus on avatud kõik 33 sõelutud läbirääkimispeatükki ja ajutiselt suletud 3 peatükki, ning asjaolu, et Montenegro on heaks kiitnud tõhustatud laienemismetoodika, mille ELi nõukogu kinnitas 6. mail 2021. Pärast esimese valitsustevahelise poliitilise konverentsi korraldamist Montenegroga 2021. aasta juunis tervitas EL 14. valitsustevahelise konverentsi korraldamist Montenegroga 13. detsembril 2021, mis oli foorum reformiprotsessi käsitleva poliitilise dialoogi jaoks. EL tervitab Montenegro strateegilist suunavõttu ELile ja soovi ühinemisläbirääkimistel reformide jätkuva edenemise alusel edasi liikuda ning kinnitab taas oma kindlat otsust jätkata Montenegro toetamist riigi püüdlustes saada ELi liikmeks.

EL rõhutab, et järgmiseks vahe-eesmärgiks enne muude peatükkide või teemavaldkondade ajutise sulgemise juurde liikumist on täita **23. ja 24. peatüki vahekriteeriumid**. EL on nendes kahes peatükis kehtestanud 84 vahekriteeriumi. See tagab tasakaalu õigusriigi valdkonnas tehtavate edusammude ja läbirääkimiste üldise edenemise vahel. Kui Montenegro on kõrvaldanud kõik allesjäänud lüngad väljendus- ja meediavabaduse ning korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse valdkonnas ning kiirendab ja süvendab reforme kohtusüsteemi sõltumatuse, professionaalsuse ja vastutuse alal, on Montenegrol võimalik ühinemisel edasi liikuda. Selle töö tempo määrab kindlaks Montenegro.

EL märgib ära Montenegro pühendumuse tegevusele õigusriigi valdkonnas ja julgustab Montenegrot jätkama tööd kõigi põhiküsimuste teemavaldkonna asjakohaste aspektide rakendamisega ning pöörama asjakohast poliitilist tähelepanu põhireformidele, kuulugu need siis õigusriigi, avaliku halduse reformi, demokraatlike institutsioonide toimimise või majanduslike kriteeriumide valdkonda, samuti 5. peatükile (riigihanked), 18. peatükile (statistika) ja 32. peatükile (finantskontroll), ning muutma need nähtavaks. Sellega seoses rõhutab EL, et Montenegro peab võtma kiireid ja veenvaid järelmeetmeid seoses soovitud, mis esitati komisjoni 2021. aasta Montenegro aruandes.

EL avaldab Montenegrole tugevat tunnustust selle eest, et riik on viinud oma poliitika täielikku vastavusse ELi välis- ja julgeolekupoliitikaga, sealhulgas ELi piiravate meetmetega, mis kehtestati pärast Venemaa provotseerimata agressiooni Ukraina vastu. EL tervitab samuti Montenegro häälekat toetust ELi poolt sellele agressioonile reageerimiseks ÜROs tehtud algatustele, rahvusvahelisele õigusele ja reeglitel põhinevale rahvusvahelisele korrale. See on tugev signaal, mis näitab riigi strateegilist suunda ja pühendumist ELiga ühinemise eesmärgi saavutamisele. EL jääb ootama täieliku vastavusse viimise jätkumist. EL tervitab sanktsioonide rakendamiseks juba tehtud jõupingutusi ja innustab Montenegrot jätkama tegevust, mis on vajalik vastu võetud piiravate meetmete täielikuks kohaldamiseks. ELi Lääne-Balkani majandus- ja investeerimiskavaga antakse piirkonnale suur stiimul ehk 9 miljardit eurot toetuste ja tagatistena, et võimendada järgmisel kümnendil investeeringuid kuni 20 miljardi euro ulatuses. Kava võimaldab hoogustada piirkonna pikaajalist sotsiaal-majanduslikku taastumist ja konkurentsivõimet, toetada selle rohe- ja digipööret, edendada säästvat transporti ja ühendatust, piirkondlikku integratsiooni ja kaubandust, tugevdades seeläbi ka koostööd ELiga ja lähenemist ELile. Kava võimaliku mõju maksimeerimiseks peavad Lääne-Balkani partnerid viima otsustavalt ellu majandus- ja sotsiaalreformid ning tugevdama õigusriiki ja avaliku halduse suutlikkust.

EL on suurim Montenegrole finantsabi andja. Pärast seda, kui võeti vastu peamist rahastamisallikat – ühinemiseelse abi instrumenti (IPA III) – käsitlev õigusraamistik, kutsus EL Montenegrot üles kiirendama küpsete ja jätkusuutlike projektide ettevalmistamist. IPA III raames saab Montenegro 2021. aastal abi 34,21 miljoni euro suurusest aastaprogrammist. See summa tähendab riigi elanikkonna väiksust silmas pidades, et Montenegrole elaniku kohta antav ELi finantsabi on üks suurimaid maailmas.

Poliitilised kriteeriumid

EL märgib, et Montenegro on edukalt jätkanud **poliitiliste kriteeriumide** piisavat täitmist.

EL märgib, et ametivõimude avalikku poliitilist pühendumust Montenegro ELi-suunalisele strateegiale ja nende pühendumust ühinemisprotsessile on korrapäraselt ja järjepidevalt nimetatud riigi peamiseks prioriteediks ning see kajastub üldiselt ka asjakohastes poliitilistes otsustes.

Demokraatlike institutsioonide toimimisega seoses rõhutab EL oma ootust, et kõik asjaomased institutsioonid ja osalejad näitavad Montenegro ELi reformikava ellu viies üles tugevat poliitilist pühendumust, osalevad protsessis realselt ning aitavad kaasa konsensusse saavutamisele.

EL tervitab uue valitsuse moodustamist 2022. aasta aprillis. EL jääb ootama konstruktiivset koostööd kõigi poliitiliste osalejate ja institutsioonidega, kes edendavad ELiga seotud reforme. EL ootab, et valitsus võtaks arvesse kodanike ootusi ELiga ühinemise protsessis edasi liikuda, ning tervitab uue valitsuse strateegilist prioriteeti kiirendada riigi ühinemisläbirääkimisi ELiga. EL kordab, kui oluline on poliitiline arutelu parlamendis ja kõigi asjakohaste seadusandlike algatuste konstruktiivne koordineerimine. Selle eest vastutavad kõik poliitilised osalejad.

EL tuletab meelde, et OSCE/ODIHRi soovitus, mis käsitleb ulatuslikku reformi valimiste õigusraamistiku ühtlustamiseks ja valimiste kõigi põhiaspektide reguleerimiseks kaasava protsessi kaudu aegsasti enne järgmisi valimisi, ei ole endiselt ellu viidud. EL kutsus parlamenti tungivalt üles alustama läbipaistvat, otsustavat ja kaasavat dialoogi OSCE/ODIHRi täitmata soovitude rakendamise üle.

EL tervitab asjaolu, et **kodanikuühiskonna organisatsioonide** rolli ühinemisprotsessis tunnustatakse ja edendatakse poliitilisel tasandil, kuid rõhutab, et praktikas tuleb seda veelgi tugevdada.

EL tuletab meelde, et ühinemisläbirääkimistel on edasiste üldiste edusammude tegemise seisukohast prioriteetne **23. ja 24. peatükis** kindlaks määratud vahekriteeriumide täitmine. EL märgib, et Montenegro on jätkanud 23. ja 24. peatüki tegevuskavade ning muude õigusriigi valdkonna strateegiliste dokumentide rakendamist. EL väljendab heameelt selle üle, et Montenegro tegeleb Euroopa Komisjoni 2021. aasta Montenegro aruandes ja 2021. aasta detsembris toimunud valitsustevahelisel konverentsil esile tõstetud probleemide lahendamisega, sealhulgas sellistes väga olulistes valdkondades nagu väljendus- ja meediavabadus, korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus ning vajadus säilitada kohtureformi varasemad saavutused. EL ergutab Montenegrot intensiivistama reforme, keskendudes selgelt hästi teada olevatele olulistele lünkadele, ning kavandama kõnealust tööd põhjalikult; ühtlasi on EL jätkuvalt pühendunud Montenegrole abi osutamisele.

Seoses **kohtusüsteemiga** tervitab EL asjaolu, et toimunud on mõned pikalt menetluses olnud ametissenimetamised kohtusüsteemi kõrgetele ametikohtadele, millega on suurendatud süsteemi stabiilsust ja jõutud riigis lähemale täielikult toimivale kohtusüsteemile, mis on võimeline tegutsema sõltumatult ning vabana erahuvidest ja välismõjust. See hõlmab parlamendi poolt viie prokuratuurivälise liikme nimetamist prokuratuurinõukogusse, mis võimaldas prokuratuurinõukogul oma tegevust taas alustada ja nimetada ühehäälselt ametisse uus riigi peaprokuröri kohusetäitja. Samuti tunnustab EL asjaolu, et kohtunõukogu on nimetanud ülemkohtusse üksteist kohtunikku. Lisaks tervitab EL uue juhtiva eriprokuröri ametisse nimetamist, sest see aitab stabiliseerida eriprokuratuuri, mis on oluline kohtu- ja õiguskaitseasutus. Lõpetuseks märgib EL, et kohtunõukogusse valiti neli kohtunikku ja nad asuvad ametisse pärast seda, kui nõukogu praeguste kohtunistest liikmete volitused on lõppenud.

EL tuletab siiski meelde, et mitmed kohtusüsteemi olulistele ametikohtadele nimetamised, mille jaoks on parlamendis vaja kvalifitseeritud häälteenamust, on endiselt pooleli; sealhulgas on ametisse nimetamata neli kohtunõukogu kohtuvälist liiget, alaline riigi peaprokurör ja kolm konstitutsioonikohtu kohtunikku. EL kutsub parlamenti tungivalt üles alustama selles küsimuses läbipaistvat, otsustavat ja kaasavat dialoogi. EL kutsub Montenegrot üles tagama selliste isikute saavutustel põhineva ametisse nimetamise, kes on võimelised tegutsema sõltumatult ja vabana lubamatust poliitilisest mõjust.

EL avaldab kahetsust, et peamiste kohtureformide rakendamine ei ole edenenud. Vähe on tehtud edusamme kohtusüsteemi *sõltumatuse, professionaalsuse ja vastutuse* valdkonnas, mida tuleb veelgi tugevdada, sealhulgas rakendades asjakohast põhiseaduslikku ja õigusraamistikku ning võttes vastu seadusandlikke muudatusi kooskõlas Euroopa standardite ja parimate tavadega. Selleks et mitte pöörata tagasi minevikus saavutatud edu, kutsub EL Montenegrot üles tegelema sisuliselt kõikide Veneetsia komisjoni ja riikide korruptsioonivastase ühenduse (GRECO) seni täitmata soovitustega, korraldades enne ulatusliku ja kaasava konsultatsiooniprotsessi.

Tuleb suurendada *kohtusüsteemi tõhusust*. EL ootab, et Montenegro parandaks personali- ja finantsjuhtimise süsteeme ning IKT-põhiseid ja taristuga seotud juhtimissüsteeme, võtaks vastu uue strateegia kohtute võrgustiku ratsionaliseerimiseks ning rakendaks kohtusüsteemi IKT-strateegiat.

Sõjakuritegude riigisisese käsitlemise valdkonnas tervitab EL *sõjakuritegude* eest vastutusele võtmise strateegia jätkuvat rakendamist, samuti head koostööd naaberriikidega ja kriminaalkohtute rahvusvahelise järeltegevuse mehhanismiga (IRMCT). EL tuletab siiski meelde, et sõjakuritegude juhtumitega seotud uurimise ja õigusemõistmise puhul esineb jätkuvalt teatavaid õiguslikke ja praktilisi takistusi, mis puudutavad sõjakuritegude tõhusat uurimist, nende eest süüdistuste esitamist, kohtu alla andmist ja karistamist kooskõlas rahvusvaheliste standarditega, ning kutsub Montenegrot üles neid takistusi kõrvaldama.

Seoses **meediavabaduse ja väljendusvabadusega** väljendab EL heameelt selle üle, et pärast karistusseadustiku muudatusi on tugevdatud õigusraamistikku, millega kaitstakse ajakirjanikke ja teisi meediatöötajaid, ja vanade juhtumite uurimiseks tehtud hiljutiste jõupingutuste üle. EL ootab, et Montenegro tagaks rünnakute ja ähvardustega seoses täielike ja tõhusate kriminaalmenetluse järeelmeetmete võtmise, sealhulgas vanade juhtumite puhul. EL märgib, et avalik-õiguslik ringhäälinguorganisatsioon RTCG on võtnud kasutusele pluralistlikumad toimetuspõhimõtted, ning tuletab meelde, et vaja on pidevaid jõupingutusi, et tagada organisatsiooni vastavus kõige rangematele sõltumatuse ja professionaalsuse standarditele. EL innustab Montenegrot viima lõpule meediat käsitleva õigus- ja poliitikaraamistiku läbivaatamise, sealhulgas kavandama meediastrateegia, mis võib hõlbustada laiapõhjalist ja kaasavat dialoogi meedia sidusrühmadega.

Korruptsiooni ennetamisega seoses julgustab EL Montenegrot jätkama korruptsiooni ennetamise ameti töötulemustega seotud positiivset suundumust ning ootab jätkuvaid jõupingutusi ameti usaldusväärsuse, erapooletuse ja vastutuse tagamiseks kooskõlas 2019. ja 2021. aastal läbi viidud vastastikuse hindamise missioonide soovitustega.

Korruptsioonivastase võitluse valdkonnas ootab EL tulemuste paranemist seoses korruptsiooni ja suurkorruptsiooni vastase võitlusega seotud uurimiste, süüdistuste esitamise ja kohtuotsustega, sealhulgas finantsuurimiste, varade arestimise ja konfiskeerimisega, pidades silmas usaldusväärse kriminaalõigusliku reageerimise tagamist. EL võtab teadmiseks 2022. aastal eriprokuratuuri algatatud juurdlused uute suurkorruptsiooni juhtumite kohta ning tervitab kõiki jõupingutusi, mida tehakse selleks, et võtta konkreetseid meetmeid väärkäitumise vastu.

Põhiõiguste osas tervitab EL rahvusvahelistest inimõigusi käsitlevatest dokumentidest ja õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmist Montenegro poolt, kuid märgib, et tulemusliku rakendamisega on endiselt probleeme. Uurimisi, mis puudutavad ülemäärase jõu kasutamist õiguskaitseasutuste poolt ja vaenukuritegusid, tuleb veelgi tõhustada. Kutsume Montenegrot tungivalt üles heastama hiljutisi etniliselt ja religioosselt ajendatud rünnakuid, vaenukuritegusid ja vaenukõne juhtumeid, mis on jätkuvalt sagenenud.

Tuletame meelde, et sooline vägivald, eelkõige koduvägivald, on endiselt tõsine ja püsiv karistusõigusega seonduv, ühiskondlik ja rahvatervise alane probleem. Innustame Montenegrot märkimisväärselt täiustama oma õigusraamistikku, sealhulgas kiirendama Istanbuli konventsiooni rakendamist kooskõlas 2018. aasta naistevastase vägivallaga ja perevägivallaga võitlemise eksperdirühma (GREVIO) aruandega ning tagama sellealase tegeliku valdkondadevahelise koostöö ja pakkuma ohvritele asjakohast tuge.

EL tuletab meelde, et Montenegro peab inimõiguste rikkumiste ohvrite ja kuriteoohvrite jaoks tagama parema juurdepääsu õiguskaitsele. EL võtab rahuloluga teadmiseks, et on tugevdatud institutsioonilist ja õigusraamistikku lesbide, geide, biseksuaalsete, trans- ja intersooliste inimeste (LGBTI-inimesed) õiguste täiendavaks kaitsmiseks, sealhulgas samasooliste kooselu puhul. Siiski tuletab EL meelde, et lapse õigusi ning vähemustesse ja haavatavatesse rühmadesse kuuluvate isikute, nt romade, puuetega inimeste ning LGBTI-inimeste õigusi ja mittediskrimineerivat kohtlemist tuleb veelgi edendada. EL rõhutab, kui oluline on veelgi suurendada jõupingutusi, et edendada soolist võrdsuslikkust, naiste ja tütarlaste õigusi kõigis valdkondades ning mitmekesisust.

Sellega seoses on EL jätkuvalt pühendunud kõigi inimõiguste edendamisele, kaitsmisele ja järgimisele ning Pekingi tegevusprogrammi, rahvastiku ja arengu rahvusvaheline konverentsi (ICPD) tegevusprogrammi ja nende läbivaatamiskonverentside tulemuste täielikule ja tulemuslikule rakendamisele ning seksuaal- ja reproduktiivtervisele ja -õigustele. Seda silmas pidades kinnitab EL taas oma kindlat tahet edendada, kaitsta ja järgida iga inimese õigust omada täielikku kontrolli ning otsustada vabalt ja vastutustundlikult oma seksuaalsuse ning seksuaal- ja reproduktiivtervisega seotud küsimuste üle ilma diskrimineerimise, sunni ja vägivallata. Lisaks rõhutab EL vajadust tagada üldine juurdepääs kvaliteetsele ja taskukohasele igakülgssele seksuaal- ja reproduktiivtervise alasele teabele ja haridusele, sealhulgas põhjalikule seksuaalkasvatusele, ning tervishoiuteenustele.

Kodakondsusega seotud õiguste valdkonnas avaldab EL kahetsust, et vaatamata varem väljakuulutatud otsusele lõpetada 2021. aastal majandustegevusega seotud kodakondsuse programm, pikendas valitsus selle kehtivust veel 12 kuu võrra ning leevendas hiljuti sellise kodakondsuse saamisega seotud nõudeid. EL tuletab meelde, et kõnealuse kavaga kaasnevad riskid, mis puudutavad selliseid küsimusi nagu rahapesu, maksudest kõrvalehoidmine, terrorismi rahastamine, korruptsioon ja organiseeritud kuritegevuse infiltreerumine. EL kutsub Montenegrot tungivalt üles kõnealuse kava kohaldamise järkjärguliselt ja võimalikult kiiresti lõplikult lõpetama. EL jälgib seda protsessi tähelepanelikult.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas tervitab EL Montenegro jätkuvaid jõupingutusi oma õigusaktide vastavusse viimiseks ELi *acquis*'ga ning organiseeritud kuritegevust käsitlevate kriminaaluurimiste tõhususe parandamiseks. Mõnda 2021. aasta Montenegro aruandes esitatud soovitusi on arvesse võetud.

Rände ja varjupaiga valdkonnas tervitab EL sõja eest põgenenud Ukraina kodanike ajutise kaitse mehhanismi kiiret vastuvõtmist ja rakendamist ning märgib ära Montenegro jõupingutused suure arvu Ukraina pagulaste vastuvõtmiseks. EL märgib, et rahvusvahelise kaitse taotluste menetlemise aega on lühendatud. EL väljendab heameelt uue sisserände- ja tagasipöördujate taasintegreerimise strateegia vastuvõtmise üle ning Montenegro tugevdatud koostöö üle Euroopa rändevõrgustiku ja Euroopa Liidu Varjupaigaametiga. EL kutsub Montenegrot üles jätkama jõupingutusi oma suutlikkuse suurendamiseks selles valdkonnas, ajakohastades rändajate registreerimise süsteemi ning suurendades piirihalduse, varjupaiga andmise ja vastuvõtu jaoks eraldatud inim- ja materiaalseid ressursse.

EL märgib, et Montenegro viisapoliitika ei ole ikka veel täielikult vastavuses ELi loeteluga riikidest, kelle kodanikel on vaja viisat, ning kutsub Montenegrot üles astuma konkreetseid samme vastavusse viimise jätkamiseks, eelkõige nende kolmandate riikide puhul, kes kujutavad endast ELi jaoks ebaseadusliku rände või julgeolekuohtu.

EL tervitab Montenegro jätkuvaid edusamme **organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses**, eelkõige pangakontode keskregistri loomist, politsei suutlikkuse ja professionaalsuse tugevdamist ning esimese ühise uurimisrühma loomist kolmanda riigiga. EL märgib, et organiseeritud kuritegelike ühenduste mõned võtmeisikud vahistati ja järjekordselt tehti rekordarv uimastite konfiskeerimisi. EL tervitab lõplike süüdimõistvate kohtuotsuste arvu suurenemist organiseeritud kuritegevuse juhtumite puhul, sealhulgas inimkaubanduse valdkonnas. EL märgib siiski, et tuleb suurendada tubaka salakaubaveo ja rahapesu vastase võitluse tulemuslikkust, tugevdada koostööd Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskusega ning edendada finantsuurimiste kasutamist ja suutlikkust konfiskeerida kuritegelikul teel saadud tulu. EL kutsub Montenegrot tungivalt üles kõrvaldama mõned kriminaalkohtusüsteemi horisontaalsed süsteemsed puudused, parandades sealhulgas seda, kuidas organiseeritud kuritegevuse juhtumeid kohtus menetletakse. Selleks on vaja heidutavat karistuspoliitikat ja kokkuleppemenetluse taotlemise võimaluste läbivaatamist organiseeritud ja raskete kuritegude juhtumite puhul.

EL tervitab **vägivaldse äärmusluse ennetamist ja selle vastu võitlemist** käsitleva strateegilise ja institutsioonilise raamistiku tugevdamist. EL innustab Montenegrot jätkama edasiminekut Lääne-Balkani terrorismivastase võitluse ühise tegevuskava rakendamisel.

Avaliku halduse valdkonnas väljendab EL heameelt edusammude üle seoses riigi rahanduse juhtimise ja eelarve läbipaistvusega. EL tervitab uue avaliku halduse reformi strateegia vastuvõtmist ja rõhutab, kui oluline on, et Montenegro võtaks vastu uue riigi rahanduse juhtimise strateegia. EL peab kahetsusväärseks, et 2021. aasta jaanuaris parlamendi algatusel vastu võetud avalike ja riigiteenistujate seaduse muudatustega leevendati teenistujate saavutustel põhineva värbamise, pädevuse ja sõltumatuse nõudeid. EL innustab Montenegrot tegema kiireid edusamme seoses läbirääkimisstruktuuridesse uute töötajate ametisse nimetamisega ning säilitama paljudes sektorites töötajad, kes on kogenud ELiga ühinemise protsessiga seotud küsimustes. Saavutustel põhinevise põhimõtte järgimiseks ja avaliku teenistuse tulemuslikuks depolitiseerimiseks, riigihalduse optimeerimiseks ning juhtimisvastutuse tulemuslikuks rakendamiseks on vaja tugevat poliitilist tahet. Sellega seoses on oluline ka riigi osalusega ettevõtete olukord. EL kutsub Montenegrot tungivalt üles tagama, et kaasavad avalikud konsultatsioonid toimuksid nõuetekohaselt, et parandada kodanike ja kodanikuühiskonna osalemist poliitika kujundamises, ning tegelema tõhusalt otsuste tegemise ja juhtimisvastutuse delegeerimisega. EL tuletab meelde, et teabele juurdepääsu tagamine on äärmiselt oluline avaliku teenistuse suurema läbipaistvuse ja vastutuse tagamiseks, ning rõhutab vajadust võtta vastu ja rakendada uus teabele juurdepääsu käsitlev õigusraamistik kooskõlas avaliku halduse põhimõtetega.

EL tervitab Montenegro konstruktiivset pühendumust **heanaaberlikele suhetele ja piirkondlikule koostööle**, mis moodustavad olulise osa Montenegro Euroopa integratsiooni protsessist ning aitavad kaasa stabiilsuse ja leppimise saavutamisele ning lahendamata kahepoolsete küsimuste ja minevikupärandite käsitlemist soosiva õhkkonna loomisele. EL märgib, et Montenegro on allkirjastanud vastavalt stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu artiklile 15 kahepoolsed piirkondliku koostöö konventsioonid kõigi stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu sõlminud partnerriikidega. EL toetab ühist piirkondlikku turgu, mille Lääne-Balkani juhid käivitasid 2020. aasta novembris Sofias toimunud tippkohtumisel, ning tuletab meelde, et täielikult kaasav piirkondlik koostöö, nagu see on määratletud ühise piirkondliku turu tegevuskavas, on jätkuvalt äärmiselt oluline piirkonna ning majandus- ja investeerimiskava potentsiaali täielikuks ärakasutamiseks.

EL avaldab Montenegrole suurt tunnustust välispoliitika küsimustes tehtava järjepideva koostöö eest ning eelkõige oma seisukohtade täieliku vastavusseviimise eest ELi **ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga**. EL väljendab heameelt Montenegro panuse üle ELi ÜJKP missioonidesse ja operatsioonidesse.

EL tuleb meelde, et Ameerika Ühendriikidega 2007. aastal sõlmitud kahepoolne immuuniteedileping ei ole vastavuses ELi ühise seisukohaga Rooma statuudi üldise kohaldatavuse kohta ja sellega seotud ELi juhtpõhimõtetega kahepoolsete immuuniteedilepingute kohta ning et Montenegro peab oma poliitika ELi seisukohaga vastavusse viima.

Majanduslikud kriteeriumid

ELile teeb heameelt, et Montenegro esitas 31. jaanuaril 2022 oma majandusreformikava. EL märgib sellega seoses, et Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja majanduslikud tagajärjed võivad muuta majandusreformikavas esitatud makromajanduslikud ja eelarvestsenaariumid aegunuks. EL juhib tähelepanu majandus- ja rahandusteemalise dialoogi ühistele järeldestele, mis võeti vastu 24. mail 2022 ELi majandus- ja rahandusküsimuste nõukogu ning Lääne-Balkani ja Türgi vahel. EL kutsub Montenegrot üles võtma nendes järeldestes antud poliitiliste suunistega seoses järelmeetmeid täies ulatuses ja õigeaegselt.

EL märgib, et pärast 2020. aasta suurimat majanduslangust Euroopas toimus Montenegro majanduses 2021. aastal väga tugev kahekohalistes numbrites väljendatav kasv (12,4 %), kuid majandus ei taastunud täielikult pandeemiaeelsele tasemele. Turismi elavnemine 2021. aastal, millele aitas kaasa riigi piiride taasavamine, avaldas positiivset mõju kõigile seotud teenustele. Külastajate arvu suurenemine ligikaudu 70–80%ni pandeemiaeelsest tasemest tõi kaasa ka eratarbimise osalise taastumise ja impordi suurenemise. Hoolimata riigi toetusmeetmetest töökohtade säilitamiseks avaldas pandeemia tööturutingimustele siiski negatiivset mõju. Selle tulemusena vähenes tööhõive aasta võrdluses alates pandeemia puhkemisest 2020. aasta märtsis kuni 2021. aasta juunini.

EL avaldab ametivõimudele tunnustust kriisile õigeaegse ja sihipärase poliitilise reageerimise eest, mida olukorra arenedes kohandati. Samuti avaldab EL valitsusele tunnustust majanduse taastumise eest, mida täheldati alates 2021. aasta teisest kvartalist. EL rõhutab samal ajal, et COVID-19 järgne taastumine sõltub valitsuse pidevatest jõupingutustest piirata avaliku sektori kulutusi, vähendada eelarvepuudujääki ja viia riigi rahandus (ja kogu majandus) jätkusuutlikule teele. Need jõupingutused muutuvad veelgi tähtsamaks, kuna Venemaa Ukraina-vastase sõja majanduslik mõju tabas ka Montenegro majandust.

EL innustab Montenegrot lahendama keskpika perioodi põhiprobleemid, mis on seotud konkurentsivõime ja pikaajalise majanduskasvuga, mitmekesistades majandust, parandades regulatiivset keskkonda, võttes tõhusaid meetmeid piiramaks mitteametlikku majandust ning suurendades tööhõivet, eelkõige pikaajaliste töötute, naiste ja noorte hulgas. EL rõhutab, kui oluline on avaliku sektori digiüleminek, et parandada selle tõhusust, sealhulgas tagada asjakohaste andmebaaside koostalitlusvõime töökohtade loomise ja maksustamise, avaliku halduse õige dimensioneerimise ja reformide ning rohepöörde kontekstis.

EL rõhutab, et õigusriik on kestliku majanduskasvu tagamise võti. Tulemuslikud ja sõltumatud kohtusüsteemid, mis tagavad ettevõtjatele ja investoritele õiguskindluse, lepingute õigeaegse täitmise tagamine ja läbipaistev õigusloome on investeerimis- ja ettevõtjasõbraliku keskkonna eeltingimused.

EL kutsub Montenegrot lisaks üles tagama, et igasugune välisriigi rahastatud majandustegevus on kooskõlas ELi väärtuste, normide ja standarditega, eriti sellistes määrava tähtsusega valdkondades nagu õigusriik, riigihanked, keskkond, energeetika, taristu ja konkurents.

Liidu acquis

EL tervitab edusamme, mida Montenegro on teinud oma õigusaktide ELi *acquis*'ga vastavusse viimisel ning stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu kaubandust ja kaubandusküsimusi käsitlevatest sätetest tulenevate kohustuste täitmisel.

EL märgib, et Montenegro jätkab tegelemist oma **siseturu** valdkonna prioriteetidega. EL märgib, et **kaupade vaba liikumise** valdkonnas *acquis*'ga vastavusse viimisel tehtud edusammud olid piiratud, kuna mõningaid olulisi õigusakte ei võetud vastu. EL kordab, kui oluline on, et Montenegro tagaks oma turujärelevalve-, standardimis- ja akrediteerimisasutustele piisavad inim- ja finantsressursid ning et Montenegro Standardiinstituut saaks asjaomaste Euroopa komiteede (CEN/CENELEC) täisliikmeks. Samuti innustab EL Montenegrot tagama kemikaalide käitlemist käsitlevate õigusaktide rakendamise ja jõustamise kooskõlas ELi õigusraamistikuga.

Asutamisõiguse ja teenuste osutamise vabaduse valdkonnas on tehtud suuri edusamme äriühingute elektroonilisel registreerimisel, samal ajal jätkati ettevalmistusi ühtse kontaktpunkti loomiseks. Montenegro peaks jätkama reguleeritud kutsealade kvalifikatsioonide väljatöötamise riikliku kava rakendamist. Postiteenuste osas tuleb veel saavutada täielik vastavus ELi *acquis*'ga. Montenegro võttis vastu postiteenuste arengustrateegia rakendamise tegevuskava aastateks 2021–2022.

EL tervitab **riigihangete** valdkonnas tehtud suuri edusamme, millega on parandatud õiguskaitsevahendite süsteemi, avaliku ja erasektori partnerlusi ja riigihankeid käsitlevate õigusaktide rakendamist ning hankelepingute sõlmimise korda kaitse ja julgeoleku valdkonnas. Uue elektroonilise riigihangete süsteemi rakendamine 2021. aastal on suur samm edasi riigihankemenetluste läbipaistvuse ja tõhususe parandamisel. EL innustab Montenegrot arendama edasi elektroonilist riigihangete süsteemi ja täielikult järgima ELi riigihangete põhimõtteid Montenegro lennujaamade käitamise kontsessiooni andmisel. **Intellektuaalomandi õiguste** valdkonnas vähenes COVID-19 pandeemia tõttu asjaomaste ametiasutuste koostöö ja seda tuleks nüüd taas suurendada. Patentide, ärisaladuste ning autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste valdkonnas tehti edusamme *acquis*'ga vastavusse viimisel, mis tuleb siiski veel lõpule viia. Haldussuutlikkuse suurendamine peab jätkuma. Uus riiklik intellektuaalomandi strateegia ei ole veel vastu võetud.

EL märgib, et Montenegro jätkas edusammude tegemist **konkurentsi** valdkonnas.

Monopolidevastase võitluse ja ühinemiste puhul peab sõltumatu konkurentsi- ja riigiabiasutus (APC – Konkurentsikaitseamet) kasutama täiel määral oma täitmise tagamise volitusi, tegema rohkem kohapealseid kontrole ja veelgi edendama leebema kohtlemise poliitika kasutamist kartellide paljastamiseks. Kohtute suutlikkust menetleda keerukaid konkurentsijuhtumeid tuleb veel märkimisväärselt suurendada; sellel oleks kokkuvõttes positiivne mõju leebema kohtlemise taotlustele. Riigiabi valdkonnas paranes õigusaktide rakendamise ja täitmise tagamise tase ning see peab jääma tegevuses tähtsale kohale, kuna täitmise tagamise suutlikkus on endiselt ebapiisav. Konkurentsikaitseamet (APC) peaks tegema märkimisväärsed jõupingutusi uute töötajate värbamiseks ja sellega seotud suutlikkuse suurendamiseks. Montenegro parlament võttis pärast APC soovitusel vastu ELi raamistikuga kooskõlas oleva riigiabi meetmete ajutise raamistiku, et toetada majandust COVID-19 puhangu kontekstis. Väheses tähtsusega abi ja COVID-19 meetmete jaoks on loodud nii üldised kui ka konkreetsed riigiabi registrid, mis suurendavad läbipaistvust. Montenegro peab tagama, et abi andvad asutused taotleksid riigiabiametilt võimaliku riigiabi heakskiitmist enne sellise abi andmist. Kui riigiabi oli antud ilma eelneva heakskiiduta, vaatas APC abi hiljem läbi, hinnates selle nõuetele vastavust. APC esitas kolm negatiivset arvamust abi kohta, mis anti ettevõttele Montenegro Airlines, mis likvideeriti 2020. aasta detsembris, ja näitas paremaid tulemusi. Montenegro peab tagama, et APC-l on juurdepääs kogu teabele, mida on vaja riigiabialase *acquis* rakendamiseks. See hõlmab suuri projekte, mida viiakse ellu koostöös kolmandate riikidega, näiteks Bar-Boljare kiirtee, ja mis peavad vastama stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu riigiabi käsitlevatele sätetele.

EL tunnustab **finantsteenuste** valdkonnas õigusaktide *acquis* ga vastavusse viimisel juba tehtud tööd, kuid märgib, et on vaja teha märkimisväärsed lisajõupingutusi, et viia õigusaktid vastavusse selle valdkonna kehtiva *acquis* ga ja seda rakendada. Nõukogu tervitab pangandussüsteemi varade kvaliteedi sõltumatu läbivaatamise lõpuleviimist ja märgib, et riigi pangandussüsteem on endiselt stabiilne.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on saavutatud edu eelkõige elektroonilise side ja infotehnoloogia valdkonnas, sealhulgas tulevase 5G-võrgu suunas liikumisel ja rändlustasude edasisel vähendamisel piirkonnas alates 1. juulist 2021. Võeti vastu uus digipööret käsitlev strateegiline raamistik. Montenegro peab tugevdama oma haldussuutlikkust, et jõustada ELi *acquis*’, viia lõpule õigusaktide vastavusse viimine eelkõige audiovisuaalmeedia valdkonnas, tagada meediat reguleerivate asutuste ja avalik-õigusliku ringhäälingu tegevuse sõltumatus ning liikuda edasi sanktsioonide kehtestamise volituste andmisel elektroonilise meedia küsimusi reguleerivale asutusele. Tuleb tagada meediat käsitleva õigusraamistiku järjepidevus ning viia seadusandlik protsess läbi kaasaval ja läbipaistval viisil dialoogis kõigi asjaomaste sidusrühmadega.

EL innustab Montenegrot jätkuvalt rakendama oma tegevuskava *acquis*’ga vastavusse viimiseks ja selle rakendamiseks ja jõustamiseks **põllumajanduse ja maaelu arengu** valdkonnas ning võtma järgmiseks perioodiks vastu uue strateegia, mis hõlmab roheline tegevuskava jätkusuutlike toidusüsteemide samba elemente. Montenegro tegi edusamme ELi ühinemiseelse abi programmi IPARD II (ühinemiseelse abi rahastamisvahend maaelu arendamiseks) rakendamisel, korraldades täiendavaid taotlusvoore ja andes volitused IPARDi meetmete võtmiseks, ning peaks rakendamist kiirendama. EL jätkab IPARD III raames rahalise abi andmist ja eksperditeadmiste pakkumist.

EL märgib, et **toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika** valdkonnas on tehtud jätkuvalt häid edusamme. ELi *acquis*’ga vastavusse viimise ja selle rakendamise muudetud strateegiat rakendati kava kohaselt. Jätkus toorpiima kvaliteedi parandamise ja toidutöötlemisettevõtete ELi standarditega vastavusse viimise riiklike programmide rakendamine, kusjuures nüüd vastavad standarditele enam kui 50% toidukäitlemisettevõtetest. Vaksineerimised viidi edukalt lõpule, aidates seega kaasa lammaste katarraalse palaviku ja marutaudi likvideerimisele piirkonnas ja ELis.

Kalanduse valdkonnas märgib EL, et Montenegro jätkas ELi *acquis*'ga vastavusse viimise, selle rakendamise ja jõustamise tegevuskava rakendamist, ning innustab Montenegrot viima lõpule uue kalandus- ja vesiviljelusstrateegia ning sellega seotud tegevuskava ettevalmistamise. Parlamendis on pooleli olulise raamõigusakti vastuvõtmine. Jätkus inspekteerimis- ja kontrollitegevus, sealhulgas igasuguse ebaseadusliku kalapüügi lõpetamiseks. Täielikult võeti kasutusele uus tiiptasemel inspekteerimislav. Montenegro etendas jätkuvalt aktiivset rolli rahvusvahelisel tasandil, näiteks Vahemere üldises kalanduskomisjonis (GFCM) ja ELi Aadria ja Joonia mere piirkonna strateegia (EUSAIR) rakendamisel.

Transpordisektoriga seoses väljendab EL kahetsust selle üle, et edusamme ei ole tehtud ja et peamised reformid on veel lõpule viimata. See puudutab muu hulgas jõupingutusi luua raudteesektori sõltumatu reguleeriv ja ohutusasutus ning saavutada sadamariigi kontrolli käsitleva vastastikuse mõistmise Pariisi memorandumis täisliikme staatus.

Energeetika valdkonnaga seoses märgib EL, et hoolimata seni saavutatud üldisest edust on reformid viimastel aastatel edasi lükkunud ja paljud õiguslikud algatused on pooleli. Mõned menetluses olevad ettepanekud esitati 2015. aastal, näiteks naftatoodete varustuskindlust ja kohustuslike naftavarude hoidmisega tegeleva organi loomist käsitlevad seadused, mis on mõlemad praeguses majandusolukorras olulised õigusaktid. Edusammud selles valdkonnas sõltuvad nende ja muude menetluses olevate õigusaktide vastuvõtmisest ja rakendamisest. Lisaks tuleb esmajärjekorras vastu võtta olulised otsused, näiteks Pljevlja soojuselektrijaama töö tulevase järkjärgulise lõpetamise kavade kohta.

EL tervitab märkimisväärsed edusamme, mida on **maksustamise** valdkonnas tehtud Maailma Terviseorganisatsiooni tubaka tarbimise leviku vähendamise raamkonventsiooni rakendamisel seoses tubakatoodete ja alkoholsete jookide aktsiisimärgiga märgistamisega. EL märgib siiski, et maksuhalduse diagnostilise hindamisvahendi analüüsis esile tõstetud probleemide käsitlemise tegevuskava rakendamine on olnud piiratud. Samuti innustab EL Montenegrot tegema täiendavaid edusamme selliste käibemaksu- ja muude maksuvabastuste kaotamisel, mis ei ole kooskõlas ELi *acquis*'ga, ning arendama edasi maksu- ja tolliameti suutlikkust ning vältima kvalifitseeritud ja koolitatud töötajate lahkumist.

Tolli valdkonnas innustab EL Montenegrot viima lõpule ettevalmistused ühistransiidiprotseduuri konventsiooniga ühinemiseks, luues ELi nõuetele vastava arvutipõhise transiidisüsteemi. Samuti kutsub EL Montenegrot üles hoolikalt jälgima tolliasutuste ümberkorraldamise mõju rakendatavate tolliprogrammide ajakavale ja suutlikkuse suurendamisele selles valdkonnas. Vältida tuleb edasisi viivitusi. Endiselt on probleeme Bari sadama vabatsooni kaudu toimuva ebaseadusliku tubakakaubanduse vähendamisel. 2021. aasta otsus keelata tubakatoodete ladustamine vabatsoonis on samm õiges suunas, kuid ei ole iseenesest piisav. Näiteks praegune tubakatoodete transiidikord on endiselt suur probleem. EL tervitab Montenegro jätkuvaid jõupingutusi arendada selles valdkonnas rahvusvahelist koostööd.

EL märgib, et **statistika** valdkonnas jätkus töö statistilise meetodi ühtlustamiseks ELi standarditega ja andmete Eurostatile edastamise suurendamiseks, kuid märgib, et mõningaid valitsemissektori rahastamist käsitlevaid alusandmeid ei edastata. Selles valdkonnas, kuid ka üldisemalt, on peamiste statistikatootjate vaheline koostöö peamine eeltingimus Montenegro õigusaktide edukaks ELi *acquis*'ga vastavusse viimiseks. EL märgib ka, et tegeleda tuleb Montenegro statistikaameti (Monstat) rahaliste vahendite ja personali ebapiisavusega ning eksperditeadmiste puudumisega mõnes valdkonnas. Seetõttu innustab EL Montenegrot suurendama Monstati personali ja rahalisi vahendeid ning viima oma süsteemi rohkem vastavusse Euroopa rahvamajanduse ja regionaalse arvepidamise süsteemiga (ESA) 2010, sealhulgas esitama andmeid valitsemissektori finantsstatistika ja ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse kohta. EL rõhutab, et tuleb austada Monstati ametialast sõltumatust, ning tuletab meelde, et Montenegro on võtnud kohustuse mitte sekkuda poliitiliselt ametlikku statistikasse. EL rõhutab, et Montenegrol on vaja korraldada rahva ja eluruumide loendus kooskõlas ELi nõuete ja soovitustega.

EL märgib, et pandeemial on jätkuvalt oluline mõju tööturule. **Sotsiaalpoliitika ja tööhõive** valdkonnas innustab EL Montenegrot rakendama tõhusalt tööõigust ja jätkama oma õigusaktide *acquis*'ga vastavusse viimist, eelkõige diskrimineerimisvastase võitluse osas. EL tervitab seni tehtud jõupingutusi noortegarantii kasutuselevõtmiseks Montenegros ning innustab tegema täiendavaid jõupingutusi selle rakendamiseks. Jätkuvalt on prioriteediks tõenduspõhine ja hästi kavandatud aktiivne tööturupoliitika, eelkõige poliitika, mille sihtrühmadeks on naised, noored, puuetega inimesed, vähemused ja pandeemiast mõjutatud haavatavad isikud, sealhulgas romad ja egiptlased. Sellega seoses innustab EL Montenegrot jätkama sotsiaalkaitstesüsteemi reformimist, tagamaks, et selle sihtrühmaks on kõige haavatavamad isikud ja et sellega kaitstakse selliseid isikuid, pidades samal ajal silmas ka sotsiaalkaitstesüsteemi võimet isikuid tööturul aktiveerida, ning tegelema deinstitutionaliseerimise küsimusega.

Teaduse ja teadusuuringute valdkonnas innustab EL Montenegrot jätkama oma osalemist programmis „Euroopa horisont“, et suurendada koostööd tööstuse ja avaliku sektori teadusasutuste vahel. EL kordab, et oluline on püüda suurendada teadusuuringutesse tehtavaid investeeringuid (pöörates erilist tähelepanu erasektori investeeringute suurendamisele), parandades samal ajal statistiliste andmete kogumist teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni kohta. EL innustab Montenegrot tagama, et aruka spetsialiseerumise strateegiale antakse aktiivsem roll konkurentsivõime ja majanduskasvu toetamisel kogu riigis.

EL märgib, et COVID-19 pandeemia mõjutas rängalt **haridussektorit**, kus keskenduti järjepidevuse säilitamisele kaugõppe kaudu, ning innustab Montenegrot jätkama reformipüüdlusi kõigil tasanditel ja tugevdama sektori juhtimist eesmärgiga pakkuda tõhusamaid haridusteenuseid. EL rõhutab, et reformimeetmetega peaks kaasnema ka toimiv järelevalve- ja hindamissüsteem. EL peab tervitatavaks, et koos õppekavareformiga ja selleks et paremini reageerida tööturu vajadustele, jätkub kõrgharidustasandil praktiline koolitus ning nii üliõpilased kui ka tööandjad osalevad üha rohkem duaalse kutsehariduse ja -õppe programmis. EL innustab tegema täiendavaid algatusi, et tugevdada tagatud kvaliteediga põhi- ja valdkonnaüleseid oskusi, ettevõtlust ja karjäärinõustamist, ning kordab, kui oluline on õpetajate koolitamine ja arendamine, et aidata kaasa õpilaste õpitulemustele. EL tuletab meelde vajadust parandada alusharidus- ja lapsehoiuteenuste kättesaadavust ja kvaliteeti ning et kõigi tüdrukute ja poiste jaoks on vaja tagada kaasav haridus. EL innustab Montenegrot edendama kogu oma haridussüsteemis ELi väärtusi, eelkõige pluralismi, mittediskrimineerimist, sallivust, õiglust, solidaarsust ja soolist võrdõiguslikkust.

EL märgib, et Montenegro on teinud mõningaid ettevalmistusi **keskkonna ja kliimamuutuste** valdkonnas. Piiratud edusamme on tehtud normide jätkuval vastavusse viimisel looduskaitset käsitleva ELi *acquis*'ga ning riikliku energia- ja kliimakava väljatöötamisel kooskõlas energiaühenduse soovitustega. Kiiremas korras tuleb veel tegeleda selliste probleemidega nagu haldussuutlikkuse ja rahaliste vahendite vähesus riiklikul ja kohalikul tasandil ning ebapiisav institutsioonidevaheline koordineerimine. EL innustab Montenegrot tegema kiiremaid edusamme, eelkõige vee, jäätmete, looduse ja kliimamuutuste valdkonnas. Lähiaastatel peaks Montenegro suurendama ambitsioone seoses rohepöördega, tagama üldsuse tõhusa osalemise otsuste tegemisel ning võtma keskkonna- ja kliimamuutustega seotud kaalutlusi süstemaatiliselt arvesse teistes valdkondades, sealhulgas turismis ja energeetikas.

Edusamme tehti võimaliku Natura 2000 ala ja linnuelupaiga Ulcinj Salina kaitsmisel. Sellele alale anti 2019. aastal rahvusvahelise tähtsusega ala staatus ja selle kuulumine riigile otsustati 2021. aasta juulis ning selle säästvat majandamist rakendatakse koostöös Saksamaaga. EL rõhutab vajadust säilitada kaitsealasid ja võimalikke Natura 2000 alasid, eelkõige Skadari järve ja Tara jõe, mida on kahjustanud Bar-Boljare kiirtee ehitus, ning parandada nende alade seisundit. Sõjaline väljaõpe peatati Sinjajevina mäel, mis on osa UNESCO määratletud Tara jõe biosfääri kaitsealast. Platamuni, Katiči ja Stari Ulcinji alad kuulutati 2021. aastal Montenegro esimesteks merekaitsealadeks. EL rõhutab, et mereliike tuleb kaitsta näiteks nafta ja gaasi otsinguteks tehtavate seismiliste uuringute ajal. Edusamme on tehtud tööstusjäätmete käitlemise valdkonnas (prügilate ohutuks muutmine). EL märgib, et energiaühendus algatas Montenegro vastu menetluse, kuna Pljevlja söeelektrijaam jätkab tööd olenemata asjaolust, et selle ELi *acquis*' kohane lubatud töötundide arv on ületatud.

EL ergutab Montenegrot tagama riikliku kliimamuutuste strateegia kooskõla ELi kliima- ja energiapoliitika raamistikuga aastani 2030. Pärast kliimamuutuste raamseaduse vastuvõtmist 2019. aastal ja riikliku süsinikdioksiidi heitkogustega kauplemise süsteemi loomist 2020. aastal on vaja teha veel palju tööd, et viia õigusaktid vastavusse ELi *acquis*'ga, sealhulgas ELi heitkogustega kauplemise süsteemi, jõupingutuste jagamise määruse ning seire- ja aruandlusmehhanismi osas. Valitsus võttis 2020. aasta juulis ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni kohaselt vastu kolmanda riikliku kliimamuutuste aruande ja 2021. aasta detsembris kolmanda iga kahe aasta tagant esitatava kliimamuutusi käsitleva ajakohastatud aruande. 2021. aasta juuni aruandes, mis käsitleb ajakohastatud riiklikult kindlaksmääratud panuste ettevalmistamist vastavalt Pariisi kokkuleppele, suurendatakse 2030. aastaks seatud kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärki vaid 5% võrreldes eelmise 30% eesmärgiga ning seda tuleks veelgi suurendada. EL peab tervitatavaks, et 2021. aastal võeti vastu riiklik kliimamuutustega kohanemise kava, ja jääb ootama selle tõhusat rakendamist.

Tarbija- ja tervisekaitse osas võtab EL teadmiseks, et Montenegro edusammud õigusaktide ELi *acquis*'ga vastavusse viimisel on olnud piiratud. EL vajadust täiendava ühtlustamise järele tarbijakaitse valdkonnas, eelkõige tarbijate õiguste, tarbijakrediidi ja vaidluste kohtuvälise lahendamise osas. Montenegro peab samuti tagama õigusaktide edasise vastavusse viimise ELi tervisekaitsealase *acquis*'ga, eelkõige selles osas, mis puudutab patsientide õigusi piiriüleses tervishoius ja inimpäritoluga aineid. EL kutsub Montenegrot tungivalt üles rakendama ELi tervisekaitsealast *acquis*'d ja tagama selle jaoks vajaliku suutlikkuse, eelkõige tubakatoodete tarbimise piiramise valdkonnas.

Finantskontrolli valdkonnaga seoses märgib EL edusamme, mida on tehtud riikliku auditeerimisasutuse suutlikkuse ja menetluste parandamisel, samuti aluste kehtestamisel, mis võimaldavad auditisoovituste tõhusamat järelkontrolli ning avatumat ja läbipaistvamat suhtlust parlamendi ja üldsusega. EL kutsub Montenegrot tungivalt üles rakendama rahandusministeeriumis tsentraliseeritud eelarvekontrolli funktsiooni, juhtima ja tugevdama juhtimisvastutuse kohaldamist avalikus halduses ning jätkama oma õigusaktide vastavusse viimist ELi *acquis*’ga, mis käsitleb võitlust liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu.

Ühinemiseelne abi (IPA)

EL kutsub üles tegema veelgi tihedamat koostööd riigi ametiasutustega ELi vahendite kavandamisel ja rakendamisel, eelkõige sellistes põhivaldkondades nagu õigusriik, kasutades samal ajal kõiki olemasolevaid rakendusviise, sealhulgas valdkondlikku eelarvetoetust ja tagatisi. EL toonitab, et abi antakse IPA III programmitöö raamistikus ning majandus- ja investeerimiskavas sätestatud strateegiliste prioriteetide täitmiseks kooskõlas laienemispoliitika eesmärkidega.

EL kutsub Montenegrot üles kiirendama kõigi ELi vahendite, eelkõige kaudse eelarve täitmise raames Montenegrole usaldatud programmide rakendamist. Asjakohased meetmed peaksid käsitlema personalipuudujääke ja tööjõuvoolavust ning seire ja kontrolli tõhustamist. EL rõhutab, et IPA III raames kasutatakse ELi vahendite rakendamist koos abisaajariigiga kaudse eelarve täitmise raames peamiselt selleks, et olla ühinemise korral valmis struktuurifondide tõhusaks haldamiseks. Pidades silmas IPA III rakendamise kiirendamist, tuletab EL meelde, et Montenegrol on vaja töötada välja asjakohased ja küpsed IPA III projektid, eelkõige sellised, mis käsitlevad majandus- ja investeerimiskava prioriteete. Mestimine ja koostöö ELi liikmesriikidega on jätkuvalt oluline tehnilise abi vahend, et suurendada suutlikkust võtta vastu ja rakendada ELi õigusakte. Seoses investeeringute kavandamisega tuletab EL meelde oma pakkumist Montenegro abistamiseks ning rõhutab, et investeeringu liigist või rahastamisallikast olenemata peaksid kõik kapitaliinvesteeringud, sealhulgas valitsustevaheliste lepingute alusel tehtavad investeeringud, järgima ELi norme ja õigusakte et tagada avaliku sektori vahendite kõige tõhusam kasutamine. EL rõhutab rahastajate koordineerimise tähtsust.

Montenegro saab IPA toetusel jätkuvalt kasu osalemisest järgmistes ELi programmides: „Erasmus+“, „Loov Euroopa“ (kultuuri ja meedia tegevussuunad), „Tööhõive ja sotsiaalne innovatsioon“, „Horisont 2020“, „Toll 2020“, „Fiscalis 2020“ ning ettevõtete konkurentsivõime ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate programm „COSME“. Montenegro osaleb oma vahenditega ka ELi õigusprogrammis.

3.2. Kahepoolsed suhted stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu raames

EL kordab, et stabiliseerimis- ja assotsieerimisleping jääb stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames ka edaspidi ELi ja Montenegro vaheliste suhete keskmesse. EL tervitab Montenegro edusamme stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevate kohustuste täitmisel.

Punkt 4. Arvamuste vahetus Lääne-Balkanis toimuvate arengute teemal

Euroopa Liit ja Montenegro korraldavad arvamuste vahetuse Lääne-Balkani arengute teemal.
